

26.10.2020

לכבוד
החקלאים וציבור המתעניינים

שלום רב,

הנדון: סיכום עונת הגשמים 2019-2020 נקודות להדגשה וביאורים

במהלך חודש מאי 2020 פרסם השירות ההידרולוגי שברשות המים, דוח מסכם של עונת הגשמים 2019-2020 תחת הכותרת "סיכום עונת הגשמים 2019-2020 ומאפיינה ההידרולוגים העיקריים" (מצורף).

בראשית, תודות לשירות ההידרולוגי ברשות המים על הדו"ח המסכם, המקצועי והמבואר עם סדרה מלווה ומרשימה של טבלאות המאפשרות את ביאור הנתונים.

תמונה 1: הצפת סכר מלחה בתעלה המערבית

דו"ח זה הנו ייחודי בכך שמכיל את סיכומן של שתי עונות גשמים ברצף שהתאפיינו בכמות משקעים מעל הממוצע. רצף זה בא אחרי רצף נדיר של חמש עונות גשמים שהתאפיינו בעונות בצורת. לעיתים, רצף עונות בצורת אלו הביא את משק המים הארצי למצבי קיצון של "הליכה על הסף" מבחינת יכולת אבטחת אספקת המים לצורכי בית ותעשייה ולקיצוץ חד בהקצאות המים השפירים לחקלאות (ששימשה באופן מעשי כבאפר של משק המים) באותן שנות בצורת. שלושה גורמים עיקריים אפשרו את יכולת אספקת המים ובטחונה היחסי והם: קיצוץ בהקצאות המים השפירים לחקלאות, פיתוח מפעלי השבת קולחין והתפלת מי ים (ומים מליחים) בהיקף של כ- 600 מלמ"ק/שנה ויותר.

יש לבחון את השפעת העונות הגשומות על משק המים ברזולוציה של המערכת הארצית ושל האזורים המנותקים מהמערכת הארצית (מבחינת יכולת קבלת מים אבל לא מבחינת יכולת "לייצא" מים מאזורים אלו למערכת הארצית כפי שהדברים באו לביטוי בכללי המים).
 הבהרה: אזורים מנותקים כוללים את האזורים שהוגדרו בכללים והם סובב כנרת ומעלה כנרת. באופן מעשי הכוונה לאזור צפון מזרחה של המדינה. בקעת הירדן והערבה מוגדרים כאזורים מנותקים עם הספקת מים פנימית ממקורות פנימיים. מצב זה נמצא בתהליך שינוי מתמשך ארוך טווח, שינוי שעתידי להביא לחיבורם למערכת הארצית.

תמונה 2 : התעלה המערבית ושטחים מוצפים בעמק החולה

כמה נקודות להדגשה בדוח המסכם:

1. ייחודן העיקרי של שתי עונות הגשמים האחרונות היה ברצף שלהן. בנקודת זמן זו, קיים צפי לחורף שחון במידה כזו או אחרת של לפחות שני מודלים (במידה ומי מקוראינו יהיה מעונין בצפייה במודלים אלו, ניתן לפנות לארגון עובדי המים).
2. אפיון נוסף של שתי עונות הגשמים הנו ההתפלגות הארצית. בניגוד לשנות הבצורת בהן התפרוסת הייתה יותר תת אזרית (כמות המשקעים הייתה פחותה בצורה מובהקת באזור הצפון), כנראה שעוצמת מערכות הגשמים בחורפים האחרונים היו כאלו שנתנו מענה לכלל הארץ (ומן הסתם גם לשכנו שמעבר לגבולות הארץ).

תמונה 3: התעלה המזרחית והצפות בשטח הכבוד

3. תחום כנרת מתחלק לכמה חלקים עיקריים:
- א. מצאי המים באגם בעבר, הווה ועתיד קרוב ורחוק יותר.
- ב. ריכוז הכלוריד במים (המלחה).
- ג. גיל המים באגם.

א. מצאי המים באגם בשנים האחרונות, ובטח בעונות גשומות כמו שחווינו בשנתיים האחרונות, אינם רק פונקציה של היקף המילוי החוזר כתוצאה מגשם בחורף (כמו שהיה בחורף 1992 שאז עוד לא הייתה התפלה שסייעה למערכת הארצית). בשנים האחרונות, עם התפתחות והגדלת היקף ההתפלה, שאיבת המים מהכנרת נעשית לצרכים שסביב הכנרת, שמירה על המוביל הארצי עד מתקן הטיפול באתר אשכול ולצרכים מדיניים. בחורפים כמו שני החורפים האחרונים, הדבר בא לידי ביטוי במפלסי המים בכנרת עד כדי כמעט הצורך לפנותם למורד הירדן דרך סכר דגניה וסכר אלומות.

ב. ריכוז הכלוריד בכנרת, לאור הדוח, ירד בשנתיים האחרונות. ברור מאילו שדבר זה קשר ישיר לנפח המים שזרם לאגם ונאגר בו. עם זאת, גם בברכה יכול וימצא פעמים רבות טמונות בעיות לעתיד. לדוגמא, צבר של שנות בצורת וירידת נפח המים באגם. בהכרח, במצב הנוכחי שבינתן ולא יעשה כלום, ריכוז הכלוריד יעלה. עליה כזו תביא בהכרח לצמצום הצריכה של מי האגם ועשוי להיווצר מצב של סובב ומסובב.

ג. גיל המים באגם הוא סיכום של כל האמור לעיל. קיים כנראה פרק זמן אידיאלי ומכסימלי לגיל שהייה של המים באגם מבלי שתיפגע איכותם באופן מסוכן. באמירה זו קיים היום ויכוח מקצועי/תפעולי במשק המים הארצי על כל מרכיביו. אפשר לתמצת ויכוח זה בחמש נקודות – א. כמה מים יזרמו לאגם ממתקני ההתפלה בחוף ומתי. ב. כמה מים יוצאו מהאגם. ג. לאן יוצאו ויזרמו המים מהאגם. ד. על ידי מי יוצאו המים מהאגם ה. שמירת הכנרת ככלי מדיני בידי מדינת ישראל.

תמונה 4: התעלה המזרחית בעמק החולה

4. תחום הנגב, הערבה וים המלח מקבל פרק נכבד בדוח בעיקר כתוצאה מאירועי שיטפונות בתחילה ובסוף החורף. אירועים אלו (ונוספים שמצפון וממזרח) הזרימו כמויות מים גדולות לים המלח עד כדי כך שבאחד החודשים המפלס אף עלה בס"מ והירידה השנתית של המפלס התמתנה.

על סמך שיחות ולימוד עם העוסקים בתחום החקלאות והניקוז בערבה, בניגוד לצפון מרכז ואף בדרום הארץ, שיטפונות בהר הנגב ובעיקר בערבה, הנם מקור לבעיות כגון שיטפונות, פגיעה בתשתיות ניקוז, במאגרי מים ואף בחקלאות עצמה.

יתר על כן. היכולת לאגם את מי השיטפונות במעלה הזרימה גם היא מוגבלת מסיבות שונות כגון ספיקות שיא גבוהות ביותר (לראיה ספיקת השיא המחושבת של נחל פארן החורף בספיקה של 1,100 קוב/שניה!), יכולת שאיבה למערכות החקלאות, איכות המים ואף סחיפת מוקשים.

5. לסיכום – מומלץ לקרוא את הדוח המסכם (כאמור, מצורף). זהו דוח מעבין שמי יודע מתי ניתן יהיה לעיין בדוח דומה בעתיד.

להבהרות וקבלת נתונים נוספים, נשמח לעמוד לרשותכם בטלפון 097903444.

בברכה,

איתן ישראל
ארגון עובדי המים